



Mukaddime

Halk Hukukunun Sözlü Kültüre Yansımaları: Kızıltepe Örneği¹

Sebra Gündoğdu

ORCID: [0009-0001-9506-9769](https://orcid.org/0009-0001-9506-9769) | E-Mail: sebragundogdu@gmail.com

Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>

Şakire Çelik

ORCID: [0000-0002-2007-2437](https://orcid.org/0000-0002-2007-2437) | E-Mail: sakirebalici@artuklu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Öz

Halk hukuku, pozitif hukuktan önce düzeni korumak için ortaya çıkmış bir toplumsal anlayışmadır. Günümüzde kimi zaman pozitif hukukla birlikte kimi zaman -bazı bölgelerde- kendi başına toplumsal hayatı düzenleyen bir uygulamadır. Halk hukuku; uygulandığı sahanın örf, âdet ve geleneklerine, kültürel kodlarına, dini inanışına bağlı olarak bazı farklılıklara sahip olabilmektedir. Çalışmada Kızıltepe sahasının sözlü kültürüne yukarıda ifade edilen tarihî ve kültürel arka planlar da göz önünde bulundurularak halk hukukunun yansımaları üzerinde durulmuştur. Çalışmada atasözü, deyim, efsane ve türkülerin çoğu; yönlendirilmiş görüşme yöntemiyle elde edilmiş olup maniler ise yazılı bir kaynaktan elde edilmiştir. Her bir anlatı türü ve türküler halk hukuku bağlamında değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın amacı mezkûr sahadaki halk hukuku uygulamalarının sözlü kültüre etkisini tespit etmektir. Çalışmada kullanılan kaynak kişilerle görüşme yapabilmek için çalışmaya kaynaklık eden tez çalışması esnasında etik kurul belgesi alındığından bu çalışma için ayrıca bir etik kurul belgesi alınmamıştır. 28 adet kaynak kişinin konuyla ilgili beyanları tezde yer aldıkları ilgili sayfalara atıf yapıp dipnot şeklinde tezde yer alan kaynak kişi numaralarına yer verilmiştir. Çalışmanın atasözü ve deyimler kısmı en hacimli olanıdır. Bu bölümde halk hukukunun çok çeşitli unsurlarına rastlanmakla birlikte evlilik hukuku ile ilgili örneklerin fazlalığı dikkati çekmektedir. Maniler, efsaneler ve türküler bölümünde de sevgililik, nişanlılık, evlilik temaları ele alınmaktadır. Araştırmanın neticesinde sahada uygulanıp köklü, tarihî ve dini arka plana sahip olan halk hukuku uygulamalarının sözlü kültüre nüfuz edecek kadar güçlü olduğu anlaşılmakta ve bunlar arasında en güçlüsünün “evlilik hukuku” olduğu görülmektedir. Sahada, aile kurumunun temellerinin en başından sıkı kaidelerle korunduğu ve bu durumun bugün de geçerli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Hukuku, Kızıltepe, Sözlü Kültür, Anlatı.

Atıf Bilgisi (APA 6):

Gündoğdu, S. ve Çelik, Ş. (2025). Halk Hukukunun Sözlü Kültüre Yansımaları: Kızıltepe Örneği. *Mukaddime*, 16/2, 492-515. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.1708073>

Makale Geliş Tarihi: 28.05.2025

Makale Kabul Tarihi: 01.07.2025

¹ Bu çalışma *Kızıltepe’de Halk Hukuku* adlı yüksek lisans tezinin “Sözlü Kültür Ürünleri ve Halk Hukuku” bölümünün genişletilmiş ve yeniden değerlendirilmiş halidir.

Reflection of Folk Law on Oral Culture: Kızıltepe Case

Sebra Gündoğdu

ORCID: [0009-0001-9506-9769](https://orcid.org/0009-0001-9506-9769) | E-Mail: sebragundogdu@gmail.com

Expert, Ministry of National Education

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>

Şakire Çelik

ORCID: [0000-0002-2007-2437](https://orcid.org/0000-0002-2007-2437) | E-Mail: sakirebalici@artuklu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu University, Faculty of Letters, Turkish Language and Literature Department

ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Abstract

Folk law is a social agreement that emerged before positive law to preserve order. Today, it is a practice that sometimes regulates social life together with positive law and sometimes - in some regions - on its own. Folk law may have some differences depending on the customs, traditions, cultural codes and religious beliefs of the area where it is applied. In this study, the reflections of folk law on the oral culture of Kızıltepe field are emphasized, taking into account the historical and cultural backgrounds mentioned above. Most of the proverbs, idioms, legends and folk songs in the study were obtained through guided interviews, while the manis were obtained from a written source. Each type of narrative and folk songs were evaluated in the context of folk law. The aim of this study is to determine the impact of folk law practices on oral culture in the aforementioned field. In order to be able to interview the resource persons used in the study, an ethics committee certificate was obtained during the thesis study that was the source of the study, so a separate ethics committee certificate was not obtained for this study. The statements of 28 source persons on the subject are referred to the relevant pages in the thesis and the source person numbers in the thesis are included in the form of footnotes. The proverbs and idioms section of the study is the most voluminous. Although this section contains a wide variety of elements of folk law, the abundance of examples related to marriage law is noteworthy. In the section of manis, legends and folk songs, the themes of love, betrothal and marriage are discussed. As a result of the research, it is understood that the folk law practices that are practiced in the field and have a deep-rooted, historical and religious background are strong enough to penetrate the oral culture, and it is seen that the strongest among them is the "marriage law". It is concluded that the foundations of the family institution were protected by strict rules from the very beginning and this situation is still valid today.

Keywords: Folk Law, Oral Culture, Kızıltepe, Narrative.

Citation (APA 6):

Gündoğdu, S. ve Çelik, Ş. (2025). Halk Hukukunun Sözlü Kültüre Yansımaları: Kızıltepe Örneği. *Mukaddime*, 16/2, 492-515. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.1708073>

Article Date of Submission: 28.05.2025

Article Date of Acceptance: 01.07.2025

Giriş

Kızıltepe, Mardin iline bağlı geçmişten bugüne Halaf, Obeyd, Uruk kültürlerinin izlerini taşımakla birlikte “Mitanni, Assur İmparatorluğu, Ermeni Tigran Beyliği, Emeviler, Abbasiler, Artuklular, Eyyübler, Moğollar, İlhanlılar, Karakoyunlular ve Akkoyunlular’a ev sahipliği yapmış, 267.307 nüfuslu bir ilçedir” (Demir, 2008, s.46). İlçe; ilin ova kesiminde yer alması, tarıma dayalı toplum yapısına sahip olması, toplumsal cinsiyet normlarına bağlılığının devam etmesi gibi nedenlere bağlı olarak “halk hukuku” uygulamalarını devam ettirmektedir.

Kızıltepe aynı zamanda “aşiret” sisteminin de devam ettiği sahalardan biridir. Bu sistem yukarıda da sözü edilen halk hukuku uygulamalarını sıkılaştıran bir etkiye sahiptir. “Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, oymak” (TDK, 2005, s.138) olarak tanımlanan aşiret sistemi saha çalışmasından elde edilen verilerin de gösterdiği üzere toplum yapısını ve düzenini sağlayan önemli olgulardandır.

Aşiret sistemi ve tarım toplumu yapısının yönetilmesi ise “kanaat önderliği” kurumu ile gerçekleştirilmektedir. Sahada yapılan görüşmelerde bir kanaat önderinde olması gereken özellikler arasında “yardımsever”, “sözüne güvenilir”, “lider”, “töreyi bilen” ve “soylu olma” (Gündoğdu, 2024, s.29) gibi maddeler sıralanmıştır. Sahada halk hukukunda karşılığı olan bir anlaşmazlık olduğunda bu kişi arabulucu olarak devlet kurumlarından önce devreye girmektedir. Araştırmada “kız kaçırma, sınır anlaşmazlığı, boşanma, cinayet, yaralama, miras ve alacak-verecek” davalarında kanaat önderlerinin devreye girdiği görülmektedir (Gündoğdu, 2024, s.30).

Aysun Dursun, halk hukukunu “toplumun gelenek, görenek ve alışkanlıklarından beslenen, kalıp tutum ve davranışlarla şekillenerek bugüne taşınan, toplumdaki işlevsellikleriyle dinamizmini kaybetmeyen, süreklilik göstererek toplum tarafından bir sonraki nesle aktarılan, toplumun temeli olan ailede baba otoritesinden başlayarak bir otorite tarafından onaylanan ve desteklenen töre/örf ve âdet/sözlü hukuk kuralları” olarak tanımlamaktadır (2016, s. 56). Bu düsturdan yola çıkılırsa toplum içindeki sorunların devlet kurumlarına gidilmeden çözüme kavuşturulması, yüzyılların süzgecinden geçerek genel kabul ve alışkanlığa dayanan bir mekanizma olarak tanımlanan halk hukukunun (Dundes, 1994, s.4; Artun, 2008, s.216; Türkmen, 2011, ss. 245-246; Dinç, 2018, s.37), çalışma sahasının toplumsal gerçeklik açısından oldukça önemli ve vazgeçilmez bir konumda olduğunu göstermektedir.

Hızla küreselleşen, devlet kurumlarına ulaşmanın bir önceki yüzyıla göre oldukça kolay olduğu, resmî hukuk sistemi ve organlarının yaygın olduğu bu devirde halk hukuku mekanizmasının resmî hukuka tam olarak teşmil edilmemiş olması nedeniyle halk hukukunun folklora/sözlü kültüre etkileri devam etmektedir. Halk hukuku, aşiret ve kanaat önderliği sisteminin gücü ve sosyolojik etkilerinin analizi, çalışmanın sınırlarını aşmakla birlikte bu gücün varlığı sahadaki sözlü kültürü besleyen ve etkileyen bir özelliğe sahip olması dolayısıyla önemlidir. Konuyla ilgili olarak “aşiret”, “toplumsal cinsiyet”, “halk hukuku” ve “kanaat önderliği” başlıklarındaki araştırmalar nicelik ve nitelik açısından doyuma ulaşmıştır (Gündoğdu, 2024, ss. 24-39). Bu çalışmanın kapsamı ve amacı yukarıda bahsi geçen olguların sözlü kültüre etkilerini halk bilimi araştırma ve yöntemleriyle ele almaktır. Sözlü kültürün en yaygın nüvelerinden olan deyimler bu çalışmanın ilk başlığıdır.

1. Deyimlere Yansıyan Halk Hukuku Uygulamaları

Sedat Veyis Örnek'in atasözleri için söylediği ve deyimler için de geçerli olan “bir ulusun, bir halkın ya da belirli bir yörenin değer yargılarının” (2000, ss. 36-37) ortaya konmasında ve gelecek nesillere taşınmasında önemli bir yerinin olması sahadan derlenen deyimler için de geçerlidir. Hem atasözlerinde hem de deyimlerde sahanın halk hukuku bağlamında kültürel kodlarına ulaşmak mümkündür. Aşağıdaki deyim örneklerinde halk hukukunun yansımaları ele alınmıştır.

“*Bahtına güvendim, sığındım*” (Gündoğdu, 2024, s.329)² Bu deyimde “kanaat önderi” olarak kabul edilen kişilerin doğuştan “karizma” ve “baht sahibi olması gerektiği” alt metni mevcuttur. “Bahtlı” olarak tabir edilen zengin ve nüfuzlu kişiler kanaat önderi olarak tercih edilmektedir. “*Kızı (evden) çıplak çıkardılar*” damat tarafının kıza yeterli altın takmadığı durumlar için kullanılır. “Bedavaya gitti” deyimine yakın bir mana içermektedir (Gündoğdu, 2024, s.330)³ “*Top atmak*” borçlu kişilerin ticarete batması veya borcunu artık ödemeyecek duruma gelmesi üzerine kullanılır. Bu durumda borçlu genellikle başka bir şehre sürgüne gönderilir (Gündoğdu, 2024, s.330)⁴ “*Geldi, bizim yükliğe sırtını dayadı.*” Erkek tarafının haberi ve izni olmadan erkeğin evine evlilik amacıyla giden kızlar için kullanılır (Gündoğdu, 2024, s.330).⁵

Halk hukuku konusunda sahadan derlenen dört deyimden biri bahtlı olan yani iyi bir ailede doğmuş, soylu ve başına felaketler gelmemiş şanslı insanların önemine vurgu yapmaktadır ve bu kişilerin lider olarak da tercih edilmesindeki kültürel arka planı açıklamaktadır. Halk hukuku uygulayıcıların toplumun geneline ilham veren bir nevi mistik, Allah vergisi bir “karizma güçleri” (Bakan ve Büyükbeşe, 2010, s.76)’nin olması beklenir. Bu durum halk hukukunun dayandığı temellerden biridir. Deyimlerden iki tanesi evlilik hukuku ile ilgilidir ve başlık parasının oranını ve önemini ortaya koymaktadır. Evlilik hukuku ile ilgili bir başka konu da istenmediği hâlde evlilik amacıyla erkeğin evine gelen kadının değersizliğini ortaya koymaktadır. Bu durum birçok kültürde karşılığı olan bir durumdur. Türk destanlarındaki “kendi ayağıyla gelen” (Çelik, 2011, s.223) şeklinde yaftalanan kadın destan kahramanları mevcut olup durum “töresizlik” olarak kabul edilmektedir. Sonuncu deyim ise ticaret hukuku ile ilgili olup “borç namustur” ilkesine dayanır ve sahadaki ekonomik dengeleri ayakta tutmaktadır.

2. Atasözlerine Yansıyan Halk Hukuku ve Uygulamaları

Ömer Asım Aksoy'un altını çizdiği üzere atasözleri hayatın doğal akışı içerisinde örf ve âdetlerin ışığında olması gereken norm, kural ve kaideleri organize eder. Atasözlerindeki genelleştirmenin ve öğüt ifadelerinin altında (2013, ss. 17-21) düzenin korunması arzusu yatmaktadır. Bunun yanında özellikle atasözlerinde halk düşüncesi ve felsefesinden en az bir örnek mevcut olup doğrudan ait olduğu toplumun dünya görüşüne göndermede bulunur (Çobanoğlu, 2000, s.12). Aşağıdaki örneklerde de bu olguları görmek mümkündür.

“*Adam çöldür, kadın göldür*”. Bu söz, erkeklerin tek başına yeterli ve verimli olamayacaklarını ve tamamlanmış kabul edilmeleri için evlenmeleri gerektiğini ifade

² KK1, KK4, KK11, KK12, KK15'den elde edilmiştir.

³ KK37'den elde edilmiştir.

⁴ KK1, KK2, KK3, KK4, KK18'den elde edilmiştir.

⁵ KK14, KK17, KK22, KK23'den elde edilmiştir.

etmektedir (Gündoğdu, 2024, s.332)⁶ Sahada, halk hukuku bağlamında en fazla önem verilen başlıklardan biri evliliiktir. “*Amca, yeğenini alçaltır; dayı, yeğenini yükseltir*”. (Ziya Gökalp, 2022, s.33; Gündoğdu, 2024, s.332)⁷ Bu örnekteki gibi anne soyunun ön planda olduğu benzer bir yaşam tarzını Germaine Tillion, Akdeniz’in kuzeyinde yaşayan Tuareng aşiretinde görüldüğünü aktarır. Bu aşirette erkek çocuklar mirastan mahrum bırakılır, dayıdan miras kalan malların da anne soyundan gelen en büyük yeğene devredilmesi söz konusudur. Annenin erkek kardeşinin ön plana çıktığı bir başka durum Sicilyalı Hristiyanlar arasında mevcuttur. Zina yapmakla suçlanan kadın, erkek kardeşi tarafından cezalandırılır (2022, s.60). Kızıltepe’de yukarıda bahsi geçen anaerkil aile düzenine ait dayı hukuku görülmesi de bu kültürün izleri evin kızının terbiyesinin erkek kardeşlerinden sorulması ve erkek çocuğun dayısı ile olan güven hukukunda görülmektedir. “*Konuşmada amca ile yeğen, kavgada dayı ile yeğen beraberdir*.” atasözü dayı hukukunun izlerinin bölge kültüründeki önemini göstermektedir. Amca ve yeğen arasındaki kan ve soy bağı nedeniyle aile içi ve diğer sosyal gruplarla ilgili alınacak kararlarda beraberliği ve fikir alışverişini zorunlu kılarken fiili bir tepki gösterilmesi gereken durumlarda “dayı” ön plana çıkmaktadır (Ziya Gökalp, 2022, s.33; Gündoğdu, 2024, s.332).⁸ Aile içi ilişkilerin ve annenin önemine vurgu yapan bir diğer atasözü “*Anne ile kızı kavga etti, akılsızlar buna inandı*”dır. (Gündoğdu, 2024, s.336)⁹. Anne kız arasında kimi zaman gerilim yaşansa dahi bu durumun doğal olduğu ve büyütülmemesi gerektiğinin altı çizilir. Zira anne, kızının doğumundan yetiştirilmesine, evlenmesinden lohusalık sürecine kadar onunla en yakınında olan kişidir.

“*Aşirden¹⁰ al, terbiyesi kolaydır*” (Güler, 1998, s.110). Bu durum, endogami, toprak mülkiyetinin korunması ve diğer unsurların göz önünde bulundurulması ve nihayet gelin getirilen kızın aileye uyum göstermesi açısından önem verilen bir konudur (Gündoğdu, 2024 ss.332-333)¹¹ “*Gelinden önce eşya gelmezse sonradan hiçbir şey gelmez*.” Evlendikten sonra gelin için hiçbir şey alınmayacağı anlamına gelmektedir (Gündoğdu, 2024, s.333).¹² Yine burada evlilik hukukundaki uygulamalara atıf yapılmaktadır. “*Su gölde ne kadar (hareketsiz) kalırsa o kadar kokar*.” Sözlene veya nişanlanan kızın mümkün olan en kısa sürede evlendirilmesi gerektiği vurgulanır (Gündoğdu, 2024, s.333)¹³ “*Baba insanın sırtıdır, anne her şeyidir*.” Kızıltepe halk hukukunda ataerkil aile ve aşiret sistemi merkezî konumda olmasına rağmen bu atasözünde çekirdek aile içinde annenin katkısı ve sevgisinin altı çizilmektedir (Gündoğdu, 2024, s.333).¹⁴ Kadın, özellikle yaş alıp olgunlaştıkça çocukları ve eşinin gözünde değer kazanmaktadır. “*Kızını vermek istemeyen başlığını arttırır*.” Kızını vermek istemeyen ebeveynlerin evliliğin önüne geçip görücü ya da talipleri geri çevirmek için başvurduğu ve karşı tarafın ekonomik yetersizliğine atıfta bulunan bir atasözüdür (Güler, 1998, s.110).

⁶ KK27’den elde edilmiştir.

⁷ KK12’den elde edilmiştir.

⁸ KK12’den elde edilmiştir.

⁹ KK27’den elde edilmiştir.

¹⁰ Sahada aşiret kelimesi yerine kullanılabilmektedir.

¹¹ KK4, KK7, KK10’dan elde edilmiştir.

¹² KK1’den elde edilmiştir.

¹³ KK27’den elde edilmiştir.

¹⁴ KK27’den elde edilmiştir.

“Kız Karaçi hatun olmaz.” Çingeneler/Qereçiler (karaçi)lerden kız alınmayacağını ifade eden bir atasözüdür. Bölgede en makbul gelin adayı aşireti olandır. Karaçiler ise aşiretsiz adaylardan da daha alt statüde kabul edilmektedir (Güler, 1998, s.110). Kadının görgüsünün aileden, aşiretinden geldiğine inanıldığından malın kıymetini, saygıyı sevgiyi Karaçilerin bilemeyeceği iddia edilmektedir (Gündoğdu, 2024, s.338).¹⁵ “Öyle bir kadın getirin ki kadının ailesi asil olsun, önünüze çeşme (kapı) açılsın.” Bir önceki atasözüne ek olarak iyi bir aileden getirilen gelinin, damat tarafına da fayda sağlayacağını ortaya konulduğu bir atasözüdür.(Gündoğdu, 2024, s.339)¹⁶.

Kızın iyi bir aileden/aşiretten olması gerektiği gibi iyi bir gelin adayına denk bir damat adayının talip olması beklenir. Aksi takdirde bu durum saygısızlık olarak kabul edilir. “Parası yok, bir de ağa kızını istiyor.” atasözünde anlatılmak istenen, bölgedeki sosyal tabakaların en üstü kabul edilen ahalik kurumunun önemi ve sosyal sınıflar arasındaki geçisin zorluğunu göstermektedir (Gündoğdu, 2024, s.339).¹⁷ “Çingene/Çalgıcı başlık parası verip aşiret kızı istiyorsun.” atasözünde de sosyal sınıflar net bir şekilde ortaya konmaktadır. Buna göre aşiretten istenecek kız için başlık parası daha yüksek olmalıdır (Ziya Gökalp, 2022, s.33; Gündoğdu, 2024, s.340).¹⁸

“Gelin atın üzerinde, kimin kısmeti olacağını kimse bilmez.” (Gündoğdu, 2024, s.335).¹⁹ Bölgede bekâr veya nişanlı kızı kaçırma olaylarının yaşanması nedeniyle gelinin, gelin alayıyla birlikte atın üstünde de olsa erkeğin evine inene kadar kısmetinin kimin olacağını bilinmeyeceğini anlatmak için kullanılan bu söz yaşanmış olaylar sonucunda kalıplaşmıştır. “Bahtı tahta değişmem.” (Ziya Gökalp, 2022, s.31, Gündoğdu, 2024, s.334)²⁰. Özellikle genç kızlar için zikredilen bu atasözünde “bahtlı” yani “talihli” olmanın mal mülk sahibi olmanın ötesinde bir kıymeti olduğunun altı çizilir. Kızların annelerinin kaderini/bahtını devam ettirdiği düşünülür ve kızın annesi bahtsız bir yere düşmüşse kızının da aynı kaderi paylaşmaması için dua edilir. Bölgede baht, kişiliğin bir parçası olarak düşünülmektedir.²¹ Baht sahibi olmak o kadar önemlidir ki “Bahtsız/şanssız insan köprü de olsa üstünden geçme.” atasözü bu durumun altını çizmektedir. Bahtsız insanın şanssızlığının bulaşıcı olduğu düşünülür ve onunla irtibatın kesilmesi tavsiye edilir (Gündoğdu, 2024, s.339).²²

“Bela yiğitlerin başına gelir.” (Gündoğdu, 2024, s.333)²³. Araştırma sahasında erkekler için ataerkil yapının yükümlülüklerinden biri de “erkeklik” göstermekten kaçınmaktır. Özellikle “kan”, “namus”, “sınır davaları” ve diğer meselelerde erkeğin aktif rol alması halk hukukunun gerekleri/yaptırımları arasındadır. “Bir insanın babasının/dedesinin düşmanı, dostu olamaz.” Atasözünde ise düşmanlığın nesilden nesle

¹⁵ KK12, KK14, KK27’den elde edilmiştir.

¹⁶ KK27’den elde edilmiştir.

¹⁷ KK8’den elde edilmiştir.

¹⁸ KK27’den elde edilmiştir.

¹⁹ KK7’den elde edilmiştir.

²⁰ Kk3, KK12, KK27’den elde edilmiştir.

²¹ Deyimlerde bahsi geçen “baht”, kişinin karakter özelliğiyle ilişkili “baht”lı olanın hükmüne girmeyi ifade ederken atasözünde “baht” kelimesiyle aynı kaderi paylaşmanın getirdiği durumlar anlatılır.

²² KK27’den elde edilmiştir.

²³ KK12’den elde edilmiştir.

aktarılması gerektiğinin altı çizilmektedir (Gündoğdu, 2024, s.334)²⁴. Bölgede “nişan bozma”, “kan davası”, “namus davaları” vb. toplumsal huzuru bozan düşmanlıkların yeni nesle anlatılarak bu nesillerin birbirleri ile evlilik veya ticaret yapmalarının önüne geçilmek istenmektedir (Gündoğdu, 2024, s.334)²⁵. “*Kimin akrabası çoksa yiğit odur*”: Bu atasözü kan bağının ve kan bağı yoluyla elde edilen gücün bir tezahürüdür (Ziya Gökalp, 2022, s.30).

“*Bir kahve, bir kan davası bitirir.*” Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır, sözüne yakın bir anlamı olan bu söz küçük bir jestin, iyiliğin veya diyalog çabasının büyük sorunları çözebileceğini anlatır (Güler, 1998, s.111, Gündoğdu, 2024, s.334)²⁶. Bu durum bölgede kahvenin kişiler arasında “barış”, “uzlaş” ve “anlaşma” sembolü olarak görüldüğünü gösterir. “*Daişi’lerde yiğit, Meşkini’lerde uyuyun*” sözü, sahadaki aşiretlere özgü yerel bir kullanımdır (Gündoğdu, 2024, s.335).²⁷ İki aşiretin birbirine göre güvenilir olup olmama durumu karşılaştırılmaktadır. “*Bir buzağı, bir inek sürüsünün adını kirletir.*” (Gündoğdu, 2024: 337)²⁸ Araştırma sahasının toplumsal yapısı olan aşiret sistemi içinde bireyin davranışlarının aşiretin tamamına yansıdığının göstergesi olan atasözüdür. “*Kanları kucağına düşmüş.*” (Gündoğdu, 2024, s.336).²⁹ Kirvelik hukukuna gönderme yapan atasözüdür. Kirvenin kucağında sünnet olan çocuğun kanının kirvenin kucağına düşmesi şeklinde sembolleştirilen durum iki aile arasındaki hukukun bir şekilde “kan” ile kurulduğuna işaret eder ve bölge için kan bağı ve kan birliği önemlidir.

“*Yemeğe uzanan el uzundur.*” (Gündoğdu, 2024, s.335).³⁰ Sofra ortaya geldiğinde misafirler başta olmak üzere sofranın başındaki herkesin çekinmeden bütün çeşitlerden yiyebilmeleri için söylenmiş bir atasözüdür. Misafir ağırlamanın ve misafire gerekli ikramların yapılmasının önemine dayanır. Sahada, misafir ağırlamak azizdir, dolayısıyla misafir yemek yerken çekinmemelidir. Anlayışa göre “*Misafir, Allah’ın misafiridir.*” (Gündoğdu, 2024, ss.338-339).³¹

“*Kuş kafasından kavurma olmaz.*” (Gündoğdu, 2024, s.337)³² Belli işler için belirli yetenekleri haiz kişilerin tercih edilmesi gerektiğinin altını çizen bu atasözü, imece gerçekleştirilirken yapılan işe uygun kişi seçimini vurgulamaktadır. Bireyde maharet ve uzmanlık cinsiyet fark etmeksizin toplumun beklediği nitelikler arasındadır. “*Karının eşarbını kafana giydirim.*” (Gündoğdu, 2024, s.337)³³. Araştırma sahasında erkeklik rolleri ve erkek kimliği oldukça güçlüdür. Kadınlara has olan başörtüsü, eşarp, etek gibi giysilerin erkeklere yakıştırılması en ağır hakaretlerden olup halk hukukundaki ağır cezalardan biridir. “*Ailen için işçi olursan, komşular sana hayran olur.*” (Gündoğdu,

²⁴ KK27’den elde edilmiştir.

²⁵ KK4, KK6’dan elde edilmiştir.

²⁶ KK10’dan elde edilmiştir.

²⁷ KK18, KK20, KK21’den elde edilmiştir.

²⁸ KK12’den elde edilmiştir.

²⁹ KK1’den elde edilmiştir.

³⁰ KK3, KK18, KK20’den elde edilmiştir.

³¹ KK18’den elde edilmiştir.

³² KK8’den elde edilmiştir.

³³ KK3, KK4, KK5, KK6, KK12, KK18, KK30, KK34’den elde edilmiştir.

2024, s.338).³⁴ Topluma faydalı olmak, aileye faydalı olmakla başlar ve çalışkanlık bölgede kıymet gören erdemlerin başında gelmektedir.

“Kötü adam baykuş, iyi kadın bir köy eder.” Baykuş, Anadolu kültüründe uğursuz kabul edilir. Toplumsal cinsiyet normlarının ön plana çıktığı bu atasözünde erkek kötüye bir baykuş kadar uğursuz ve değersizdir, kadın iyiye aileye aşirete önderlik ederek herkesi bir arada tutabilir iddiası mevcuttur (Gündoğdu, 2024, s.339)³⁵. Bu ifadede üzerinde durulması gereken asıl mesele erkek ile kadının eşit olmayan bir düzlemde ele alınmasıdır. Kötü erkek ile iyi kadının karşı karşıya getirilmesi eşitlik temelinden uzaktır. Örtük olarak kötü erkektense iyi huylu, güçlü kadın yeğdir mesajı aslında kadınla erkek arasındaki eşitsizliğe vurgu yapmaktadır. Daha eşitlikçi bir atasözü ise “Aslan aslandı; dişisi, erkeği fark etmez”dir. Gücün ve asaletin cinsiyetten bağımsız olduğunu ifade eder (Ziya Gökalp, 2022, s.32; Gündoğdu, 2024, ss.339-340).³⁶ Sahada yaygın olarak kullanılan bu atasözü cesaret sahibi güçlü kadınlar için kullanılır.

Kanaat önderliği, halk hukukunun uygulanmasında en önemli unsurlardan biridir. Pozitif hukuktaki hâkimlerin konumunda olan kanaat önderlerinin en büyük işlevi ise “arabuluculuk”tur. Söz konusu kuruma toplumsal bağlamda ihtiyaç duyulmaktadır. “Allah’ın rızasını alacak kimse yok mu?” atasözünde bu ihtiyaç ön plana çıkmaktadır. Arabuluculuğa genellikle cinayet ve yaralama gibi büyük olaylar yaşandığında başvurulur (Gündoğdu, 2024, s.340).³⁷

Sahadan derlenen atasözleri incelendiğinde nicelik açısından “evlilik hukukuna” dayananların fazlalığı göz çarpmaktadır. Bunlar “evlilikte kadının önemi”, “çeyizin önemi”, “annenin aile içindeki önemi”, “nişan hukuku”, “ailenin önemi”, “başlık parasının önemi”, “aşiretin ve soyluluğun önemi” gibi başlıklara ayrılmıştır. Evlilik hukukunun alt başlığı olan ama belli noktalarda aileler arası ilişkileri gözetten “aile hukuku” meselesinde ise “dayı hukuku”nun varlığı göze çarpmaktadır. Gelin adayı genç kızın yetişmesinde doğacak olan yeğenleriyle kuracağı bağın gücü sebebiyle aile kurumu için “dayı” kimi zaman “amca”dan üstün tutulmuştur. Evlilik ve aile kavramlarına ek olarak “kirvelik”, “düşmanlık”, “karizmanın/bahtın önemi”, “toplumsal cinsiyet”, “misafirperverlik”, “aşiretin önemi” gibi başlıklar da halk hukuku temelli atasözlerinde yerini almış ve bugüne taşınabilmişlerdir.

3. Mânilere Yansıyan Halk Hukuku ve Uygulamaları

Çiğdem Akyüz Öztokmak, mânilerin genellikle sevgi/aşk konularını ihtiva ettiklerini fakat sosyal meselelere de mâni yakılabildiğini belirtip Mardin mânilerinin daha çok genel muhtevaya uygun olarak sevda/aşk konularında söylendiğini ve düğün merasimlerinde kızlar ve erkekler tarafından coşkuyla icra edildiğini belirtmiştir (2023, ss.116-117). Geleneksel kutlama, imece ve diğer törenlerde bir araya gelen topluluk üyelerinin karşılıklı söyledikleri halk şiiri türü olan mâniler, Abdülkadir Güler’in *Mardin Folkloru* çalışmasından elde edilmiş, halk hukuku bağlamında değerlendirilmiştir.

“Ağızları kaparım

Sanma yoldan saparım

³⁴ KK18’den elde edilmiştir.

³⁵ KK27’den elde edilmiştir.

³⁶ KK8, KK11, KK12’den elde edilmiştir.

³⁷ KK2, KK4, KK11, KK14’den elde edilmiştir.

Amcaoğlu neymiş

Sevgilime taparım” (1998, s.113).

Manide halk hukuku bağlamında dikkati çeken en önemli unsurun kızı, amcasının oğullarından biri istiyorsa onu başka birinin isteyemeyeceği gerçeğidir (Gündoğdu, 2024, s.102).³⁸Mânide dile getirilen aşkın büyüklüğü amcaoğlunu dahi devre dışı bırakacak kadardır.

“Bahçeye kuzu girdi

Bağrıma sızı girdi

Bacısın ararken

Baktım kendisi girdi” (1998, s.114).

Sahada kimi zaman gençlerin rızası alınmadan gerçekleştirilen evliliklerin varlığına vurgu yapılmaktadır. Birbirini aslında istemeyen çiftlerin evliliklerinin devam ettirilmesinin sağlandığı alt metnine sahiptir (Gündoğdu, 2024, s.342).³⁹

“Gelmem fazla şakaya

Kolay gelmem dalgaya

Bilmem güveneyim mi?

Parmaktaki halkaya” (1998, s.117).

Sahadaki evlilik hukuku kurallarının sıklığına vurgu yapılmaktadır. Erkeğin maddi manevi sorumluluklarını yerine getirmesi gerekliliği hatırlatılmakta ve kadınların bu durum karşısındaki duruşu özetlenmektedir.

“Hafta değil, ay değil

Sözlerim alay değil

Başlığımıza razı ol

Erkeklik kolay değil” (1998, s.119).

Bu mânide hem erkeklik kavramından beklentilerin büyüklüğü hem de başlık parasının önemi üzerinde durulmaktadır.

“Tüfeğim var ama vurma

Genç kız karşımda durma

Alır kaçarım seni

Sakın kabahat bulma” (1998, s.119).

Erkeklik mefhumunun “tüfek” gibi bir simge ile özdeşleştirildiği bu mânide kadının erkek karşısındaki edilgen konumu ve ataerkil aile sistemine bir gönderme söz konusudur. Erkek beğendiği kızı zor kullanarak kaçırabilme kudretine sahip olmakla birlikte “kız kaçırma” halk hukukunda önemli yaptırımları olan bir eylemdir.

³⁸ KK11’den elde edilmiştir.

³⁹ KK12, KK37’den elde edilmiştir.

“Yanında kim oturur

Yalancıdır kudurur

Düşmanlar görürse

Sakinmadan vurdurur” (1998, s.117).

Erkekliğin, yiğitliğin övülmesi ve kan davalarının önemine vurgu yapan bir mânidir. Her bir durumun halk hukuku uygulamaları ve yaptırımlarında karşılıkları vardır.

“Yârimin kara kaşı

On dörde bastı yaşı

O yar benden uzakmış

Gelir gözümün yaşı” (1998, s.118).

Evlilik hukuku ile ilgili olan bu mânide, evlenilecek kızın yaşı ve fiziksel görünüşünün önemine vurgu yapılmıştır ki bu hususlar kızı tercih etme, başlık parası ve takılacak altına kadar önemi haiz bir konudur (Gündoğdu, 2024, ss.136-138; 153-157).⁴⁰ Mânide üzerinde durulması gereken bir başka konu medeni hukukta evlenme yaşının 18 (aile rızasıyla 16 vs) olmasına rağmen halkın kendi oluşturduğu hukuki uygulamalarda yetişkin kadın özellikleri gösterdiği anda yani daha erken yaşlarda kızın evliliğe müsait olarak kabul edildiği gerçeğidir. Bunun dışında mâniler, “evlilik”, “kız isteme”, “nişanlılık süresi”, “kız kaçırma”, “düşmanlık” ve “başlık parası” ile ilgili konuları ihtiva etmektedir.

4. Efsanelere Yansıyan Halk Hukuku ve Uygulamaları

Saim Sakaoglu, Botker’den iktibasla efsanelerle ilgili üç temel unsur olduğunu vurgular. Bunlardan ilki efsanelerin gerçek, hayalî ya da tarihî bir olaya dayanması, ikincisi hayalî de olsa belirli bir kişiyle birlikte düşünülmesi, üçüncüsü ise efsanelerin anlatıcı ve dinleyiciler tarafından gerçek olduğuna inanılmasıdır (2018, s.19). Efsanelerin ortaya çıkış süreçleri hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamakla birlikte arka planlarında, toplumsal, coğrafi, dinî, tarihî olay ve olgular vardır (Aslan, 2008, s.287). Araştırma sahasında halk hukukunu ihtiva eden iki örnek metin tespit edilmiştir:

“Kayınvalidem anlatırdı. İki gelin kaynana kayınbabasıyla denizde kayığa binmişler. Denize açılmış, dalgalar yükselince kayıktan birinin atılması gerekiyormuş. Kaynana kayınbaba hangisini atalım diye düşünmüşler. Çok emek verdiğimiz, altın aldığımız, başlığı çok para olanı kalsın, diğerini atalım demişler. Diğerini kayıktan atmışlar.” (Gündoğdu, 2024, s.345).⁴¹

Yukarıda yer alan efsanede dikkati çeken sahada deniz veya deniz yerine geçebilecek bir gölün aslında olmayışdır. Efsanede yer alan denizin sahada yaygın bir inanış olan bir zamanlar Kızıltepe Ovası’nın sularla kaplı olduğunun düşünülmesinden teşekkül etmiş olsa dahi tek işlevi olay örgüsünü desteklemek olabilir. Efsanede halk hukuku bağlamında dikkati çeken husus ise başlık parasının miktarının statü ve değer açısından önemidir.

⁴⁰ KK5, KK10, KK11, KK17, KK27, KK37’den elde edilmiştir.

⁴¹ KK17’den elde edilmiştir.

“Bir köyde kız babalarından biri ben kızımı bedava vereceğim diyor. Başka bir kıza da çok altın takılıp başlık parası çok para olarak karar veriliyor. Bir gün köye sel geliyor. Adamlar sele kapılan gelinlerden bedava olanı bırakın diğerini kurtarın ona çok para verdik diyorlar. O zamanlar bir kadına ne kadar çok başlık parası verip altın takarsan gelin o kadar kıymetli olurdu. Gösteriş için takılan altınlar bile yeterdi. Altının çoksa eşin ve ailesi seni seviyor değerlisin anlamına gelir.” (Gündoğdu, 2024, s.345).⁴²

Ulaşılan efsanenin iki varyantında da dikkati çeken evlilik hukukundaki “başlık parası” ve “altın takma”nın halk hukuku bağlamındaki önemini gözler önüne sermektedir. Sahada, geçmişten bugüne kadınlar için ödenen başlık ve kadına takılan altınlar bir övünç kaynağı olmuştur. Bu durum, toplumsal cinsiyet normları düşünüldüğünde kadına maddi bir değer biçiliyor olması ve cinsiyet eşitsizliği açısından tartışmalıdır. Efsanede halk hukuku ve örfi uygulamalarda öne çıkan başka bir konu ise kayınvalide ve kayınpederin gelin üzerindeki yetkisidir. Efsanede kayınvalide ve kayınpederin gelini kayıktan atabilme kudretine sahip olmaları, gerçek hayattaki geniş yetkilerine gönderme ile açıklanabilir.

5. Türkülere Yansıyan Halk Hukuku ve Uygulamaları

Türküler; kendine özgü ezgiyle söylenen, ortaya çıktıkları dönemde bir kişi tarafından söylenirken zamanla halkın belleğine yerleşerek anonimleşen sözlü kültür ürünüdür. Feyzan Vural’a göre türküler, Türklerin sosyokültürel özelliklerini ve Türklere has duyguları yansıtan en iyi halk şiiri türüdür (2011, s.397). Anadolu halkının en sevdiği şiir türlerinden biri olan türküler, biçimsel özelliklerinin yanında ortaya çıktığı yörenin tarihini, kültürünü ve töresini yansıtmaları bakımından önemli kaynaklardır. Mardin türküleri özelinde bir araştırma yapan Çiğdem Akyüz Öztokmak, düğün türkülerinin Mardin türküleri içerisindeki yoğunluğuna dikkat çekmiştir (2023, s.131). Bu durumu sahada düğünlere verilen önemle açıklamak mümkündür.

Araştırma sahasında yapılan derlemelerden elde edilen türkülerin bir hikâyeye dayandığı görülmektedir. Bir türkü KK40 tarafından yazılmıştır. KK39 “Hesene Mala Musa” türküsünün hikâyesini kendisi tespit etmiş ve araştırmacıya aktarmıştır. “Sebra Dila” türküsü KK39’un çocukken komşusundan dinlediği türküdür ve türkü kaynak kişinin kendi ağzından söylemesiyle derlenmiş ve yazıya aktarılmıştır” (Gündoğdu, 2024, ss. 346-362). KK39’dan derlenen diğer türküler bölgede bilinen anonim türkülerdendir. Günümüzde kına törenlerinde icra edilmeye devam eden eserlerde halk hukuku uygulama ve unsurları mevcut olanlar, hikâyeleri ile birlikte değerlendirilmiştir.

5.1. “Gelin Olduğun Gün” Türküsü

“Gelin olduğun gün benim şirin canım

Kalbimin içi yara bere içinde kaldı

Bakışlarıyla kudurdum, deli oldum

Bakışlarıyla kudurdum, deli oldum

Kına gecesinde sazcısı oldum

⁴² Kaynak kişi 25’ten elde edilmiştir.

Hançer gibi bir bakış attı bana
Hançer gibi bir bakış attı bana

Ne kadar güzeldi o eski günler
Ne kadar güzeldi o bakışları
Ne kadar güzeldi o bakışları

Şöyle bir baktım annesini gördüm
Utancımдан başımı öne eğdim
Kalbimin sevdası çok büyüktü
O yanıma geldi hoş geldin dedi
Nafi, sen hoş geldin

Düğün dağıldığı zaman
Kalbim aşta tümüyle soğudu
Birkaç tatlı sözle onu çağırmıştım
Sen benim kız kardeşimsin ben de abinim

Kurban olayım o boy ve endama
Hayran olayım o boy ve endama
Yeşil fistanını giydiğinde
Damadın eline girdiğin⁴³ zaman
Kalbimin içini ateşle dağladı

Düğün dağıldığı zaman
Kalbim onun aşkından tamamen soğudu
Birkaç tatlı söz ile ona söylemişim
Sen kız kardeşimsin canım, ben de abinim” (Gündoğdu, 2024, ss. 348-349)^{44, 45}

Yukarıdaki türkü düğünlerde çalgıcılık yaparak geçinen ve sahada tanınan bir düğün şarkıcısı olan Nafi'nin sevdiği kızın kına gecesinde şarkıcılık yapmak zorunda kalması üzerine yaktığı bir eserdir. Türkü, halk hukuku bağlamında değerlendirildiğinde

⁴³ Halaya girdiğinde.

⁴⁴ KK40'tan elde edilmiştir.

⁴⁵ Metin Kürtçe'den Türkçe'ye çevrilmiştir.

iki konu öne çıkmaktadır. Birincisi “çalıcılık/şarkıcılık” mesleğine sahip birinin aşirden/aşiretten kız alabilmesinin mümkün olmaması ve evlilik hukukunda ekonomik ve sosyal statü açısından denklik aranmasıdır. İkinci önemli konu ise evlenen kadına artık yan gözle bakılamayacağıdır. “Sen benim kız kardeşimsin ben de abinim” dizeleri durumu özetler niteliktedir. Aynı zamanda türküde geçiş dönemi ritüellerinden kına töreninin mahiyeti, büyüklere saygı gösterilmesi, evli kadınlara duyulan saygı, halay gibi folklor uygulamaları, yerel sanatçıların sosyal statüsü gibi konular yer almakta ve metin çok yönlü bir gelenek tasviri sunmaktadır.

5.2.Hesene Mala Musa ve Hedka Türküsü

“Hedka Qaso dedi ki

‘Vay bana vaylar bana, vay bana vaylar bana, vay bana vaylar bana

Yazık benim yüreğime kara gözlüm, vay bana aşık oldum

Hesenê Mala Mûsa beni istiyor fakat beni ona vermiyorlar’

Hesenê Mala Mûsa’nın ayakkabısı gelip gitmekten yırtıldı

Baba evimin yastığı yırtıldı

Oturup kalkmaktan

Vay bana vaylar bana, vay bana vaylar bana,

Beni ona verin

Beni ona verin

Âdetlere göre beni ona verin

Yemin olsun ki eğer beni vermezseniz

Kalkar ‘kız kaçırmanın’ hazırlıklarına başlarım

Beni ona verin

Beni ona verin

Âdetlere göre beni ona verin

Hedka Qaso dedi ki

Hesenê Mala Mûsa’yla meşeliğe gitmiştik

Yavaş yavaş yürüyüş yapıyorduk

Gülüp eğleniyor, şakalaşıyor, lakırdı yapıyorduk, baktım ki

Billoka tarafından bir tüfeğin sesi geldi ve patladı

O tüfeğin kurşunu Hesenê Mala Mûsa’nın sırtından girdi

Göğsünden çıktı

O koç gibi Hesenê Mala Mûsa

Üstüme doğru devrildi

Eyvah! Eyvah! Eyvah!

Benim adam-öldüren
 Hedka Qaso Mûsa
 Amcanın yanına gitti
 Dedi ki, ‘Oğlun Hesene nerededir?’
 Dedi ki, ‘Kızım, benim oğlum’
 İki gün önce yaban keçisi avına gitti.
 Dedim ki, ‘Hayır amca yaban keçisi avına gitmedi.’
 Amcamın oğlu Hisê Qaso...
 Onu bağların arasında öldürdü.
 Vay bana vaylar bana, vay bana vaylar bana,
 Vay bana vaylar bana, vay bana vaylar bana, katilim ben
 Ahımız tutsun Hesene kurban ahımız tutsun
 Kötülüğümüzü isteyenlerin
 Hali bizimki gibi olsun
 Vay bana vaylar bana, vay bana vaylar bana
 Kara gözlere yazık oldu
 (O gözler) Bugün toprakla doldu” (Gündoğdu, 2024, s.351)⁴⁶

5.2.1. Hesene Mala Musa ve Hedka Türküsü’nün Ortaya Çıkış Hikâyesi

Yaklaşık 150 yıl önce Hedka ile Hasan adlı gençler birbirlerini sevmektedirler. Birbirini sevmeyen ama düşman da olmayan iki ailenin çocukları oldukları için aileleri evlenmelerine karşı çıkar. Hedka, kaçmaları konusunda Hasan’a ısrar etse de Hasan bu kaçısın ailelerin arasını daha da açıp onları iyice düşman edeceğinden çekindiği için bu fikre sıcak bakmaz. Gel zaman git zaman buluşup görüşmeye devam eden gençleri köyün fesat çobanı görür ve kızın ağabeyi ile amcasının oğluna haber verir. Bunun üzerine kızın ağabeyi ile amcaoğlu Hasan’ı öldürür ve bir taşın altına saklarlar. Hedka’yı de durumu kimseye anlatmaması için tehdit ederler; fakat Hedka, bu duruma razı olmaz ve Hasan’ın babasına oğlunu öldürdüklerini söyler. Bunun üzerine kan davası başlar ve Hedka’nın ailesinden iki genç öldürülür. Hasan’ın ailesi haklı olmasına rağmen Hedka’nın ailesine göre daha güçsüz olduklarından sürgüne gönderilir. Hedka, bir süre başka bir ailenin yanında barındırılır ve bu sırada aklını yitirdiği düşünülür. Sonrasında ise evli bir amcaoğluna kuma olarak verilir. Amcaoğlu ona zorla sahip olur, Hedka onu bıçakla yaralar bir daha kendisine dokunursa onu öldüreceğini söyler. Kocasını da bir daha ona dokunmaz (Gündoğdu, 2024, ss.352-355).⁴⁷

“Hesene Mala Musa”, “Musa evinden Hasan” demektir. Başlık okunduğunda Musaların evinden/hanesinden bir ferdin hikâyesinin anlatıldığı anlaşılır. Hatırı sayılır bir aile büyüğünün adıyla anılan hanelerin varlığı aşiret içinde daha küçük boyutlu

⁴⁶ KK39’dan elde edilmiştir.

⁴⁷ Hikâyenin tamamına (Gündoğdu,2024, ss.352-355)’ten ulaşılabilir.

aidiyetlerin olduğunu göstermektedir. Türküde “*Hesenê Mala Mûsa beni istiyor fakat beni ona vermiyorlar/ Hesenê Mala Mûsa ’nın ayakkabısı gelip gitmekten yırtıldı/ Baba evimin yastığı yırtıldı/ Oturup kalkmaktan...*” dizelerinden ailelerin yakın veya denk olmamasından kaynaklanan kız tarafının gönülsüz olması durumu anlaşılmaktadır. Erkek tarafı birçok defa kızı istemeye gitmiş fakat cevap hep olumsuz olmuştur. Bu durumda yüz elli yıl öncesinin evlilik hukukunda adayların ailelerin rızasının en temel unsur olduğu anlaşılmaktadır. “*Beni ona verin/ Âdetlere göre beni ona verin!*” sözleriyle usulüne göre evlenmenin önemi vurgulanırken Hedka’nın Hasan’a verilmediği takdirde kaçacağını belirtmesi bu kadar büyük bir töresizliğe yeltenecek kadar aşkının büyük olduğuna delalet etmektedir. Genç âşıkların gizli gizli buluşmaları namussuzluk olarak kabul edildiğinden Hasan’ın cezası ölüm olmuştur. Bunun üzerine kısas kanunu devreye girmiş ve Hedka’nın ailesinden iki kişi öldürülmüştür. Hasan’ın ailesi ise sayıca az, Hedka’nın ailesine göre daha güçsüzdür. Bundan dolayı Hasan’ın Hedka ile buluşması sebep gösterilerek olayları ilk başlatan taraf olarak kabul edilip sürgün edilmişlerdir. Hikâyenin tam metninde “köyün asıl sahipleri olmalarına rağmen” şeklinde geçen ifadeden anlaşılabileceği üzere bölge halkı tarafından haklı görülmelerine rağmen mücbir sebeplerle köyden ayrılmak zorunda kalmışlardır.

5.3.Sebra Dila Türküsü

“Aman aman yüreğimin sabrı

Bu sabah başımla birlikte yüreğimde ağlıyor

Kalkıp yukarı mahalleye bir mektup göndereceğim

Bilmez misiniz ki başımın ve yüreğimin dermanı bir tek onunla

Ben ile yüreğimin sabrı birbirimizi seviyoruz,

Anlamadım ki el âlem arkamızdan ne konuşuyor?

Kime ne?

Ah aman, aman, aman, aman

Yüreğimin biriciği

Kız seslendi dedi ki yüreğimin esenliği ey oğlan

Biriciğim, ey elin oğlu

Bir kerecik olsun yolunu şaşır

Akşam babamın evine misafir ol

Biriciğim bir yere gitme

İkimiz yukarıdaki odada oturacağız

Berber beş taş oynayacağız

Ah aman aman aman yüreğimin esenliği

Yüreğimin esenliği dedim ki babamın evine gel

Biriciğim namaz kıl ve elini âlemlerin Rabbine doğru kaldır

Ey deli oğlan Allah’a seslen

Dedim ki, Allah gafur ve rahîmdir
 Belki dualarımızı kabul eder ve ikimiz muradımıza ereriz
 Ah aman aman aman aman yüreğimin baharı
 Yemin olsun dedim ki yüreğimin biriciğinin evine elimde çuvaldızla gittim
 Kör olsaydım da görmeseydim, baktım ki yüreğimin biriciği başına dizlerine
 koymuş
 O kara yaşlı kadının⁴⁸
 Ey oğlan öpücükler benim hakkımdı
 Yüreğimi ateşlere verdin
 Zavallıyım ben
 Ah aman, aman, aman, aman yüreğimin esenliği
 Ey yüreğimin esenliği ben sana ne söyledim
 Ki küstün sen
 Kaç günden beri
 Derelerin, kaynakların suyu soğudu benim için
 Çöllerin, dağların çiçekleri kurudu benim için
 Ey yüreğimin esenliği ben sana ne söyledim
 Ki küstün sen” (Gündoğdu, 2024, ss.359-360)⁴⁹

“*Sebra Dila*” türküsü kadınların icra ettiği türkülerdendir. Türkünün “*Kız seslendi dedi ki yüreğimin esenliği ey oğlan/ Biriciğim, ey elin oğlu/ Bir kerecik olsun yolunu şaşır/ Akşam babamın evine misafir ol/ Biriciğim bir yere gitme.*” kısmında kızın “elin oğlu” diye seslendiği sevgilisinin “yabancı” olarak kabul edilen yani geniş aile dışından birisi olduğu anlamı çıkmaktadır. Geniş aile/sülale dışından evlilik, sahada kimi zaman gerçekleştirilen fakat çok da makbul olmayan bir evlilik türüdür. Söz konusu “yabancı” aynı köyden dahi olsa geniş aileden/sülaleden olmadığı için bu adla anılmaktadır.

Türküde kadın-erkek ilişkilerinde görülen geleneklerden biri de genç kız ile erkeğin baş başa görüşmesinin veya randevulaşmasının mümkün olmamasıdır. Kız, sevdiği gençle tesadüfen karşılaşmış gibi davranmalarını salık vermektedir. “Yolunu şaşır” diyerek gençler arasındaki ilişki dinamiklerini açığa çıkarmaktadır. Türkünün devamında kız, sevdiği gençten babasının evine misafir olarak gelmesini istemektedir. Misafirlik ve görücülük konularının iç içe olduğu kısımda misafirin kutsal olmasından dolayı kızın bu dokunulmazlıktan faydalanarak sevdiğini görme fırsatına kavuşması mümkündür. Misafirlikten kasıt, genç ve ailesinin o eve görücü olarak gitmesidir.

Türkünün devamındaki “*İkimiz yukarıdaki odada oturacağız/ Beraber beş taş oynayacağız.*” ifadeleri genç kızın talibiyle “yukarı oda” olarak adlandırılan yerde yani

⁴⁸ Başka bir kadının dizlerine başını koymuş, anlamında söylenen bu sözle erkeğin başkasını sevdiği ve kıza olan aşkıdan vazgeçtiği sezdirilmektedir.

⁴⁹ KK39’dan elde edilmiştir.

evin bir odasında baş başa kalıp görüşebilecekleri anlamına gelmektedir. Türküde genç kız bu geleneksel görüşmenin hayalini kurmaktadır. Metinde “*Beraber beş taş oynayacağız.*” cümlesi ise kızın yaşının aslında evlilik için yaşının küçük olduğunun bir işaretidir. Yakın tarihe kadar 18 yaş altı gençlerin evlilik oranlarının yüksek olduğu saha çalışması sırasında elde edilen bilgiler arasındadır. Evlilik yaşının geçmişte diğer bölgelere ve günümüz pratiklerine göre oldukça düşük olması kültürel bir onaya dayanmaktadır ve folklor metinlerine de yansımaktadır.

Türkünün son kısımlarındaki “*Evine elimde çuvaldızla gittim/ Kör olsaydım da görmeseydim, baktım ki yüreğimin biriciği başına dizlerine koymuş/ O kara yaşlı kadının.*” dizelerinde sevdiği gençle evlilik hayalleri kuran genç kızın rastlantı süsü vererek sevdiği gencin evine gitmesi üzerine erkeği başka bir kadının dizlerinde görmesi anlatılmaktadır. Bu dizelerdeki örfî uygulamalar, bekâr iki gencin doğrudan görüşmesinin hoş karşılanmadığı ve yakalanmaları durumunda yaptırıma uğrayabilecekleri ile ilgilidir. Bir başka örfî uygulama sadakatsizlik durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu dizelerde genç erkek başka bir kadın ile fiziksel temasta bulunurken yakalanmıştır. Türküde söz konusu kadının medeni durumu ile ilgili bilgi yer almazken, “basılma” anından sonra olanlarla ilgili de herhangi bir bildirimde bulunulmamıştır. Gerçek hayatta sadakatsiz olup zina yapanlar ağır yaptırımlara maruz kalmaktadır. Bu türküde halk hukuku kapsamında değerlendirilebilecek unsurlar: erkeğin kız istemesi, sadakat kurallarını yerine getirme, zinanın yaptırıma tabi olması, evlilik yaşı vb.dir. Kız isteme ritüelleri, gelin adayıyla görüşebilme şartları, erkeğin sevdiği kıza sadık olmasının gerekliliği örfî hukuk ile belirlenmiştir.

5.4. Kına Türküleri

Evlilik hukuku kapsamına giren geçiş dönemi ritüellerinden kına törenlerinin kendilerine has türküleri ve eğlence ritüelleri mevcuttur. Türkülerin içerikleri incelendiğinde gelini ve damadı övücü sözlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kızın anne-baba evinden ayrılışından duyulan üzüntüye rağmen evliliğe verilen değer ve istek ön planda olduğundan kimi türküler coşkulu ve eğlencelidir. Bu örnekler, iki gencin evliliğinden duyulan memnuniyeti ihtiva ederler. Kına türkülerinde gelinin güzelliğinin ve iyi huylarının övgüsünün yanında anne babasından helallik alınması, gelin gideceği eve bereket ve huzur götürmesi arzusu gibi konular ele alınırken damat için “paşa” ünvanı sık sık tekrar edilir. Aynı zamanda bu metinlerde damadın damatlığının güzelliği, yakışıklılığı, boyu boşu övülür. Kızın ailesinin damadı beğenip onaylaması da kına türkülerinin ele aldığı konulardandır. Buradan anlaşılmaktadır ki her iki tarafın fizikî özellikleri, kişilik özellikleri ve damadın onay almış olması en önemli unsurlardır.

5.4.1. Kına Türküsü 1

“Hele bir gelsin

Hele bir gelsin

Gelinin babası gelsin

Vedalaşsın

Gelin yabancının evine gidiyor.” (Gündoğdu, 2024, ss.359-363).⁵⁰

⁵⁰ KK12’den elde edilmiştir.

Araştırma sahasında kına gecelerinde sıklıkla icra edilen bu türküde “*Gelinin babası gelsin vedalaşsın.*” kısmı sırasıyla aile üyelerinin tamamı için söylenir. Gelinin baba evinden ayrılarak başka bir eve gelin gitmesi hem resmî hem de gayriresmî olarak doğduğu ev ile bağının kopması anlamına gelmektedir. Yakın geçmişe kadar gelin, isterse hemen yan sokaktaki akrabalarından biri ile evlenmiş olsun kafasına estiği gibi baba evini ziyaret edememekte, belirlenen ziyaret günlerinde anne-babasının evine misafir olarak gidebilmektedir. Günümüzde bu kurallar esnetilmiş olsa da evlenen kızın baba evi ile bağları büyük oranda kopmaktadır. Çoğu zaman/yerde babasının mirasından pay alamaması da bu kopuşun en belirgin özelliğidir.

Gelinin evlenmesi baba evinden tamamen ayrılması anlamına gelmektedir. Bu durumda ailenin onayının alındığını göstermek maksadı ve vedalaşmak için türkünün nakaratı aile üyelerinin hepsi için tekrarlanır. Vedalaşmak burada kızın evlenmesine verilen onayı temsil etmektedir. Ayrıca kız için söylenen bu türküyle bölgedeki evlenme âdetine gönderme yapılmaktadır. Araştırma sahasında evlenen kızın baba evinden ayrılarak evlendiği kişinin ailesine gelin olarak gönderilmesiyle artık gelin gittiği aileye ait olduğunu ve onların sorumluluğuna verildiği düşüncesi hâkimdir. Günümüzde bu kural esnetilmiş olsa da evlenen kadınlar baba evlerindeki maddi imkânlardan yararlanabilme hakkına çoğunlukla sahip değillerdir. Miras hukuku konusunda halk hukuku uygulamaları, pozitif hukuk ve İslam hukuku birbiri ile örtüşmemektedir. Germaine Tillion *Kur'an-ı Kerim*/İslam devrimine rağmen Mağrip bölgesinde miras hukukunda kadınların hakkı olanı alamamalarını değerlendirir. Tillion, *Kur'an-ı Kerim*'deki miras hukukuna detaylı bir şekilde yer verdikten sonra Akdeniz toplumlarında toprak mülkiyeti ve kan bağı ile kurulan ilişkinin kutsiyetinden dolayı kızlara babanın topraklarından miras bırakılmasının mümkün olmadığını şu şekilde açıklamaktadır:

“Ne var ki kızlar, başka bir soydan, başka bir firkadan, başka bir köyden erkeklerle evlenebilirler; bu durumda çocukları yabancı olacak ve bu yabancılar günün birinde anne tarafından büyük babalarının bıraktığı hektarlara sahip olacaklardır. O zaman bu topraklar aynı adı taşıyan insanlara sahip olmaktan çıkar.” (2022, s.179).

Yukarıdaki alıntıda Mağripli, tarım toplumu mensuplarının düşünce sisteminden alıntılanan kısmın sahadaki anlayış ve uygulamalar ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Saha, tarım toplumu olmasından kaynaklanan, toprakların bölünmemesi, farklı ailelerin bu topraklarda miras yoluyla hak iddia etmemesi gerekliliği gibi gerekçelerle yukarıda bahsi geçen halk hukuku uygulaması yaygın bir şekilde devam ettirilmektedir. Evlenen kadının gelin gittiği evin kurallarına tabi olarak görülmesi ise genç kızların evlenmeden önce babalarının ve ağabeylerinin kontrolü altında, evlendikten sonra da eşi, kayınpederi ve kayınvalidesinin etki ve kontrolünde bir hayat yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

5.4.2. Kına Türküsü ⁵¹

“Damat, damat, damat, damat,

Elinde kına gözünde sürme

Oy oy damat

⁵¹ Kürtçe aslından çevrilmiştir.

Elinde kına gözünde sürme

Allah’a şükürler olsun

Sandalyedeki nasıl bir damattır

Oy oy damat

Sandalyedeki nasıl bir damattır

Allah’a şükürler olsun

Damadın gömleği siyahtır

Oy oy damat

Damadın gömleği siyahtır

Allah’a şükürler olsun

Ben dikmişim bugün altıncısı

Oy oy damat

Ben dikmişin bugün altıncısı

Allah’a şükürler olsun

Damat ağlama gelinin saçları siyahtır

Oy oy damat

Damat ağlama gelinin saçları siyahtır

Allah’a şükürler olsun

Damadın gömleği kırmızıdır

Oy oy damat

Damadın gömleği kırmızıdır

Allah’a şükürler olsun

Ben etrafını dikmişim

Oy oy damat

Ben etrafını dikmişim

Allah’a şükürler olsun

Damat ağlama gelinin saçı kırmızıdır

Oy oy damat

Damat ağlama gelinin saçı kırmızıdır

Damat kayınvalidenin gönlüne göre

Oy oy damat

Damat kayınvalidenin gönlüne göre

Allah’a şükürler olsun.” (Gündoğdu, 2024, ss.369-366).⁵²

Yukarıda aktarılan kına türküsü damadı övmek için söylenir. Araştırma sahasında erkeklere de kına yakılmaktadır. Erkek kınalarında söylenen bu türküde damadın hazırlık sürecindeki kına yakma ve sürme çekme uygulamaları aktarılmaktadır. Damadın dış görünüşünün övüldüğü kısımda damadın gömleği ile gelinin saç renginin uyumu vurgulanmıştır. Burada sembolik olarak “denklik” kavramı üzerinde durulmaktadır. Gelin ile damadın aşiretteki konumları, maddi durumları, yaşları, güzellikleri ve ahlakî yapıları ile birbirine denk olmaları gerekliliği hatırlatılmaktadır. “*Damat kaynananın gönlüne göre.*” dizesi gelinin ailesi tarafından bu “denkliğin” sağlandığını gösteren bir kanıt niteliğindedir.

5.4.3. Kına Türküsü 3

“Damadın eline sürün kıymetliler

Damadın eline sürün arkadaşım

Gelinin saçına sürün kıymetliler

Gelinin saçına sürün arkadaşım

Etraftakilere (herkese) sürün kıymetliler

Etraftakilere (herkese) sürün arkadaşım.” (Gündoğdu, 2024, ss.366-367)⁵³

Yukarıdaki dizelerde “kına sürme”nin evliliği kutsamadaki rolü üzerinde durulmuştur. Kınanın bir başka kullanım alanı olan kurbanlıklara sürülmesinden hareketle evlenecek olan çiftin birbirine kurban olması gerektiği vurgulanmış olur. Söz konusu adanmışlık aile birliğinin temelini korunmasında önemli bir işleve sahiptir. Anadolu’da evliliğin kutsallığını “kına” sembolize etmektedir. “Etraftakilere (herkese) “*Sürün kıymetliler/ arkadaşım*” ifadelerinden anlaşılan ise kınanın sevilen, sayılan eş, dost, akrabalara takdim edildiğidir. Bu durumun nedeni sahada düğünlerin bütün tanıklara açık olmasına rağmen, kına eğlencelerinin aile arasında olmasıdır. Bu nedenle kına eğlencesine katılanların yakın akrabalarından seçildiği türküde vurgulanan bir olgudur. Gelin ve damat için hazırlanan kınanın geri kalanının davetlilere dağıtılması ise kutsama sembolünün çoğaltılarak uğur getirme olasılığının arttırılmasıdır.

⁵² KK7, KK12’den elde edilmiştir.

⁵³ KK7, KK12’den elde edilmiştir.

Sonuç

Çalışma, büyük bir kısmı saha çalışmasına dayanan sözlü kültür metinlerinden atasözleri; en fazla “evlilik”, daha sonra “borçlar hukuku”, onun ardından ise “cinayet” ve “komşuluk hakları” ile ilgilidir. Atasözü ve deyimlere yansıyan halk hukuku uygulama ve kurallarının devamında “hatır saymanın”, “baht sahibi olmanın”, “misafirperverliğin”, “ailenin”, “kirvelinin”, “aşiretin”, “karizma sahibi olmanın”, “soyluluğun” önemine vurgu yapan ifadeler yer alır. Bunlara ek olarak atasözü ve deyimlerde kadın ve erkek rolleri keskin bir şekilde çizilmiş olup toplumsal cinsiyet bağlamında kadının erkeğe ve erkeğin ailesine bağlı oluşu vurgulanmaktadır. “İyi bir kadın” ve “iyi bir erkek” olmanın kodları atasözü ve deyimlerde sıklıkla vurgulanmıştır.

Mânilere yansıyan halk hukuku uygulamalarında mâni türünün genel özelliklerine paralel şekilde “aşk” ve “sevda konularının ön plana çıktığı görülmektedir. Söz konusu temalar ele alınırken “evlilik”, “görücü usule bağlı evliliklerden kaynaklanan aksaklıklar”, “nişan hukuku”, “başlık parası”, “kız kaçırma” ve “düşmanlık” gibi halk hukukuna dayanan olgulara yer verilmiştir. Bu bölümde dikkati çeken en önemli husus, evliliklerin çoğunun gönüllüğe dayanmasına rağmen kimi zaman erkeğin sevdiği kız yerine kızın ablasının gelin adayı olarak sunulması/ istenmesi kız istemede ailelerin tercihinin ve takdirinin önemine atıf yapmaktadır.

Efsaneler bölümünde iki farklı varyanta sahip tek bir efsaneye ulaşılabilmektedir. Bu efsanede “başlık verilerek alınan gelin”in erkeğin ailesinin nezdinde daha değerli olduğu vurgulanmıştır. Başlık parası verilmeden alınan gelin sel felaketinde kurtarılmaya layık görülmemiştir. Varyantlardan da anlaşılacağı üzere sahada bir kızın başlık parası ne kadar yüksekse ve düğünde kıza ne kadar altın takılırsa kızın değeri ve gelin gittiği aile içindeki itibarı o kadar yüksektir. Bu durum evlilik hukukunda başlık parası ve takıların erkek tarafının statüsü ve maddi gücünü göstermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda söz konusu maddi güç gösterisi gelin tarafına biçilen değeri ortaya koymaktadır. Bir ailenin kızına verilen başlık ve altın miktarı o ailenin statüsünü de ortaya koymaktadır. Düğünde geline takılan altınların düğünden sonra gelin tarafına hiçbir faydasının olmamasına rağmen gelinin ailesinin takıların miktarı konusunda diretmesinin nedeni kızlarının “bedavaya gitmiş” olarak düşünülmesini istememeleridir.

Çalışmanın türküler kısmında iki husus dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki, halk hikâyesine bağlı olan türkülerin varlığıdır. Bu türkülerde hikâyenin belli kısımları ezgi ile dilden dile aktarılırken, türküde yer almayan kısımlar sözlü kültürde yaşamaya devam etmektedir. Söz konusu türkülerde sevip kavuşamama en belirgin tema olarak ortaya çıkar. Sosyal statü farkının evliliklere engel olması, husumetli ailelerin çocuklarının kavuşamamalarının yarattığı dramı, evlenmeyi planladığı erkeğin ihanetine uğrayan genç kızın durumu gibi konular türkülerin eksenini oluşturmaktadır. Halk hukuku bağlamında kan davasına dönüşen bir aşk hikâyesi dikkati çekmektedir. Kan davasının başlamasıyla “kisas” ve “sürgün” gibi cezalandırmalara gidildiği görülmektedir. Söz konusu türküde adı çıkan kızın amcasının oğlu ile zorla evlendirilmesi sahadaki uygulamalarla ters düşmemektedir. Türküye konu olan kızın evlendirilmeden bir müddet önce babası tarafından kendi evlerinin dışında bir yerde tutulması genç kızın sevdiği erkeğin ailesine yapıldığı gibi sürgüne gönderildiği gerçeğini hatırlatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında evliliklerde her iki ailenin rızasının evlilik birliğinin gerçekleşmesi için şart olduğu görülmektedir. Bölümde yer alan diğer türküde ise sevdiği adam ile tesadüfen karşılaşmak için plan yapan genç kızın ihanetle yüzleşmesine yer verilmiştir. Türküde

halk hukuku bağlamında dikkati çeken husus ise âşıkların ulu orta serbest bir şekilde görüşmelerinin toplumsal normlar tarafından yasaklanmış olmasıdır.

Türküler, alt başlığında yer alan “kına türküleri” üst başlıkta yer alan diğer türkülerle göre daha eğlenceli ve pozitif içeriğe sahiptir. Bu türkülerdeki tema “denklik” üzerine kurulmuştur. “Gelinin güzelliği”, “damadın asaleti” gibi konular iki tarafın denk olduğunun bir nişanesidir ve evlilik hukukunda bu duruma oldukça önem verilir. Kına türkülerinde geline ve damada övgü içerikleri sıkça tekrarlanır. Gelinin aile evinden kopuşunun dile getirildiği kısımlarda hüznü bir atmosfer söz konusudur. Bu atmosfer, evlilik hukukundaki görüş ve uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Evlenen kadın istediği her vakit baba evine gidemediğinden yakın bir yere gelin gitse dahi evlilik bir “kopuş” olarak düşünülür. Baba evinden ayrılan kız sadece soyadını değil, babasının miras hakkını da çoğunlukla kaybetmiş olarak evden ayrılır ve artık kocasının ailesinin kurallarına tabi olduğunu kabul eder. Kadın, yeni kimlik inşasını bu aile üzerinden tanımlamak zorundadır. Konuyu toparlamak gerekirse Kızıltepe sözlü anlatı geleneğinde halk hukukun “borçlar hukuku”, “kan davası”, “aile”, “misafirperverlik” ve “ataerkil aile sistemi” gibi çeşitli konular ele alınmış olsa da bunlardan en önemlisi “evlilik hukuku” ile ilgili olanlardır. Toplumda “kutsal” olarak kabul edilen “evlilik” aile kurumunun da temelini oluşturduğundan buna bağlı “nişan”, “altın”, “başlık parası”, “kına” gibi unsurlar hem ritüelistik boyutta hem de olgusal olarak önemi haizdir.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (2013). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü, 1, atasözleri sözlüğü* İstanbul: Inkılap Kitabevi.
- Akyüz Öztokmak, Ç. (2023). Mardin mani, türkü, tekerleme ve bilmeceleeri. *Mardin anlatıları*. Hatice Kübra Uygur vd. (Ed). (ss.115-149). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Artun, E. (2008). *Türk halk bilimi*. İstanbul: Karahan Kitabevi.
- Aslan, E. (2008). *Türk halk edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi.
- Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik “türleri” ve “güç kaynakları”na ilişkin mevcut-gelecek durum karşılaştırması: eğitim kurumu yöneticilerinin algılarına dayalı bir alan araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 73-84.
- Çelik, Ş. (2011). *Cañıl Mirza destanındaki epik unsurlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). Geleneksel dünya görüşü veya halk felsefesinin halkbilimi çalışmalarındaki yeri ve önemi üzerine bazı tespitler. *Milli Folklor*, 12 (45), 12-14.
- Demir, M. B. (2008). *Ve Kızıltepe*. Mardin: İletişim Gazetesi Kültür Yayınları.
- Dinç, M. (2018). Toprakla ilgili halk hukuku uygulamaları. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 36-46.
- Dundes, A. (1994). *Folk Law*. London: Routhledge Revivals.
- Dursun, A. (2016). *Türk halk hukuku*. İstanbul: Ötüken.
- Güler, A. (1998). *Mardin folkloru*. Ankara: Merav Kültür Yayınları.
- Gündoğdu, S. (2024). *Kızıltepe’de halk hukuku uygulamaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü, Mardin.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2018). *Efsane araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Tillion, G. (2022). *Harem ve kuzenler*. (Ş. Tekeli ve N. Sirman, Çev.). İstanbul: Metis.
- Türk Dil Kurumu (2005). Türkçe sözlük: Aşiret maddesi. Ankara: TDK Yayınları.
- Türkmen, F. (2011). Dede Korkut’ta halk hukuku unsurları. *Bilig*, 58, 245-256.
- Vural, F. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 397-411.
- Ziya Gökalp. (2022). *Kürt aşiretleri hakkında sosyolojik tetkikler*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Extended Abstract

The study includes the reflections of folk law practices on Kızıltepe oral culture. The study is derived from the title “Oral Culture Products and Folk Law Relationship” of the thesis titled Kızıltepe Folk Law and Practices. In the introduction part of the study, the purpose, scope and method of the study are given. In the study, the relevant resource persons were reached with the “snowball” method, and in addition to the questions prepared in advance on the subject, new questions were asked according to the context and oral culture products containing folk law were tried to be obtained. Quotations from the thesis are enclosed in quotation marks and page numbers are given. Since it is stated that the study that is not directly quoted is produced from the thesis, the thesis is not cited again. For the source person information in the thesis, ethics committee certificates were not obtained again for the article. An ethics committee certificate dated and numbered 21/11/2023-120254 was obtained for the interviews to be conducted with these resource persons during the thesis interviews.

The study includes the opinions of 28 informants on the subject. The information on oral culture texts and folk law conveyed by these informants is indicated by referring to the page numbers in the thesis. The source person numbers in the thesis are indicated as footnotes and the sources of the data can be accessed from the source person information in the references section of the thesis. In the study, four idioms, thirty proverbs, seven mani, two variants of a legend, three folk songs with stories, three henna folk songs were analyzed in the context of folk law practices.

Following the introduction of the study, the historical, geographical and sociological structure of Kızıltepe is briefly mentioned and then the definitions and classifications of folk law from the folk law studies in the literature are included. After this section, which is important in terms of containing the theoretical background of the subject before moving on to the relevant titles of the study, the traces of the tribal system, folk law practices and their reflections on oral culture are discussed, taking into account the sociological background of Kızıltepe in the rapidly developing and globalizing world.

The first part of the study is devoted to idioms. As mentioned before, four idioms were identified and analyzed according to folk law practices. One of the idioms is related to the importance given to having good fortune in the field and opinion leaders and other respected individuals of the society are chosen among these “fortunate” people. The second idiom is related to the law of debts, and when we get into the background of the idiom “throwing the ball”, we realize that it is a grave offense for a person to go bankrupt and incur debts to his/her community, and it is a matter that has criminal sanctions up to the point of being sent into exile. The third idiom is about not giving enough dowry and gold to the young girl who is taken as a bride, and this is a very important issue in this field for both the girl's side and the boy's side, as it measures the respect and value shown to the bride-to-be, and the society frequently expresses this issue in idioms, which are among the most common forms of expression in daily spoken language. The last idiom is about the bride-to-be who runs away to the groom's house unwanted for the purpose of marriage, and as can be seen in many different cultures, this situation creates a situation that prevents the bride from being an individual who is desired and valued by the groom and his family. In addition to the importance of the dowry and the custom of wearing gold, asking for the girl duly is also an important aspect of marriage traditions.

Parallel to the title of idioms, those related to the law of marriage are among the most voluminous and influential in proverbs. In relation to the law of marriage, topics such as bride price, gold, dowry, the law of engagement, the importance of taking a girl from the tribe and equivalence in marriage are also among the topics frequently addressed in proverbs, and the related proverbs emphasize that the rules related to marriage should be strictly applied. In addition to proverbs on these principles, proverbs on the importance of charisma, gender issues, the importance of masculinity and being reckless, the importance of clan and nobility are also common.

The content of the manis and the legend likewise includes dowry, jewelry and marriage adventures. In addition to these issues, the manis also touch upon the need not to prolong the betrothal, kidnapping and enmity. Although the title “Folk Songs” is the section with the most literary content, the fact that folk songs also have a folk story is also important in terms of the presence of folk literature in the field. To summarize briefly, the issue of marriage is reflected in Kızıltepe oral culture the most, and marriage is considered a “sacred” phenomenon.